

Nederland, in vrijheid zouden worden gesteld. Die eis werd door de Australische vakbonden ondersteund. Evatt kwam onder druk te staan – en in moeilijkheden te verkeren, want de regering-Curtin had zich jegens de Commissie en gezant van Aerssen bereid verklaard, gevangenen van Nederland in Australische detentie-oorden op te nemen.

De eerste maatregelen die Evatt nam, waren dat hij de zieke Digoelisten uit het kamp te Liverpool naar het Nederlandse hospitaal in Sydney liet overbrengen, dat de Knil-bewakers te Cowra en Liverpool vervangen werden door Australiërs en dat de Digoelisten bezoek mochten ontvangen – trouwens, van der Plas (en vermoedelijk deden dat ook officieren van de *security*-afdeling van de *Nefis, Nefis II*) ging spoedig met die Digoelisten spreken. Hem bleek dat verscheidenen bereid waren, deel te nemen aan de Geallieerde oorlogsinspanning. Vooral gold dat voor de communisten onder hen die (naar wij veronderstellen: in hun contacten met Australische communisten) hadden vernomen dat de Tweede Wereldoorlog sinds Duitslands aanval op de Sowjet-Unie geen 'imperialistische oorlog' meer was en dat Moskou aan alle communistische partijen buiten de Sowjet-Unie het consigne had gegeven, zich in te zetten voor de nederlaag van Duitsland en Italië. Sardjono, de oud-voorzitter van de *PKI*, trok daar de nodige consequenties uit: hij verklaarde zich bereid, voor de Nederlands-Indische Commissie voor Australië en Nieuw-Zeeland aan het werk te gaan, en datzelfde deden andere oud-*PKI*'ers, maar ook leden van andere vroegere politieke organisaties in Indië zoals de Minangkabauer Boerhanoeddin die secretaris was geweest van de door Hatta en Sjahrir geleide *PNI-Baroe*.

Ging het de betrokkenen alleen om het bevorderen van de Geallieerde overwinning? Dat nemen wij niet aan. Waar het hun, menen wij, in de eerste plaats op aankwam, was om na de oorlog naar Java terug te keren en zij zullen er in de tweede helft van '43 wel van zijn uitgegaan dat dit slechts met medewerking van de Nederlandse autoriteiten zou kunnen geschieden. Bovendien veronderstellen wij dat diegenen die in Indië bij uitstek politiek actief waren geweest, aangetrokken werden door het vooruitzicht dat zij, als zich eenmaal de poorten van Cowra en Liverpool achter hen gesloten hadden, in Australië onder de daar aanwezige Indiërs een nieuwe politieke activiteit zouden kunnen ontwikkelen.

Hoe dit zij, van der Plas werd in zijn eerste contacten met de Digoelisten (dezelfden die hem in maart in *Tanah Merah* hadden weggehoond!) bepaald verrast door de andere houding welke sommigen nu aan de dag legden, en die hij, ietwat naïef, beschouwde als bewijs voor *wezenlijke* andere opvattingen. 'Het zal je genoeg doen te horen', schreef hij